

FYYSIKKO SUOMALAISPANSSARIEN KRIITIKKONA JA KEHITTÄJÄNÄ

ERKKI LAURILA SUOJELUSKUNNASSA JA TALVISODASSA

Petri Paju

Muistelmissaan vuonna 1982 Suomen akatemian jäsen Erkki Laurila kertoi vähätellen olleensa talvisodassa Summan suunnassa mutta sankaridraaman sivuosassa. Syksyllä 1939 hänestä näytti pikavauhtia tulevan sankarivainaja, todennäköisenä hautana johtamansa ikäloppu Renault-panssarivaunu. Laurilan pelasti osaltaan maanpuolustuskoulutuksen antama selkänoja. Sen ja yliopistokoulutuksensa turvin Laurila nuorena tutkijana todisti suomalaisten tankit kelpaamattomiksi panssaritaisteluun talvisodassa. Järjen ja taitojen käyttö pelasti henkiä.

Akateemikko Laurila puhui talvisodan päättymisen 40-vuotisjuhlissa synnyinkaupungissaan Hämeenlinnassa talvella 1980. Tarkasteltuaan useiden tutkijoiden erilaisia selityksiä hän kiteytti: ”Jos nyt talvisodan kulkua pitää jollain tavalla selittää, niin perimmäiseksi selitykseksi jää se, että käytännöllisesti katsoen jokaiselle meistä suomalaisista oli puolustautumisen välttämättömyys yhtä itsestään selvää, kuin mitä sotaretken tarkoitus oli epäneuvostosotilaalle [sic] epäselvä.”¹ Tämän perusasenteen kehittymiseen Laurila jätti puuttumatta sekä omalla kohdallaan että yleisesti.

Siitä, että 1910-luvulla syntyneille so-
taan lähtö oli yleisesti itsestäänselvyys, oli pitänyt huolen nuoren valtion kansalaislähtöinen maanpuolustuskoulutus, josta artikkeli tarjoaa uutta tietoa Laurilan kohdalla. Suojeluskuntien ja muiden maanpuolustusjärjestöjen vaikutusta tutkijoihin sodassa on aiemmin käsitelty tutkimuksessa vain vähän, vaikka tuo koulutus iskostui myös heihin. Suojeluskuntajärjestö perustettiin virallisesti vuonna 1918 sisällissodan val-

kaisen osapuolen vapaaehtoisjoukoista. Niiden asema vakiintui 1920-luvun lopulla ja edelleen 1930-luvulla. Suojeluskunnat olivat maailmansotien välisen Suomen suurin kansalaisjärjestö, joka jätti jälkensä kymmeniin tuhansiin ikäluokkiensa poikiin ja lottajärjestö vastaavasti tyttöihin. Monet tutkimuskohteet ovat myös vaienneet näistä kokemuksistaan, koska Suomessa vuonna 1944 sodan voittajien vaatimuksesta lakkautetut järjestöt olivat julkisuudessa epäilyttävä puheenaihe pitkään, 1980-luvun lopulle asti. Sittemmin näiden maanpuolustusjärjestöjen koulutustoimintaa ja vaikutusta on toki tutkittu mutta muista, yleisemmistä näkökulmista.²

Fyysikko Erkki Laurila (1913–1998) valittiin Suomen ensimmäiseksi teknillisen fysiikan professoriksi Teknilliseen korkeakouluun vuonna 1945. Tutkijan ja opettajan urallaan hän kehitti niin tietotekniikkaa, monenlaisia instrumentteja, kaivosalan tekniikkaa kuin koordinoi kaksi vuosikymmentä kotimaista ydinvoimaan valmistautumista ja toteuttamista.³ Ikääntyvä Laurila tarinoi

Näin professori Erkki Laurila esiintyi matrikkelissa Suomen insinöörejä ja arkkitehtejä 1948.

nuoruudestaan useammassa yhteydessä, mutta monen aikalaisensa tavoin sivuutti kokemuksensa suojeluskuntajärjestössä, joten emme tiedä, minkä merkityksen hän itse antoi sille.

Tietävästi Laurila merkitsi julkisesti vain yhden kerran siteensä suojeluskuntaan, kun asiaa kysyttiin matrikkelin Suomen insinöörejä ja arkkitehtejä 1948. Koska sen toimituskunta vuonna 1946 tuskin halusi paljastaa vikoja, suojeluskunnan tai Lotta Svärd -järjestöön kuulumisen maininta vaikuttaa teoksen kokoajilta uhmakkaalta. Laurila ei ollut saanut virallista koulutusta tekniikan alalta, mutta hänet kutsuttiin mukaan matrikkeliin TKK:n professorina. Ylätäksettömästi Laurila oli aikansa nuori: ”Kuulunut sk:aan.” Itselleen harvinaisesti Laurila ilmoitti lisäksi harrastuksia: ”musiikki, hiihto, ammunta”. Viimemainitusta muistot eivät kerro enempää, mutta sekin liittyi suojeluskuntaharrastukseen. Sitten Laurila vaikenä systemaattisesti tästä osasta nuoruuttaan.⁴

MAANPUOLUSTUSKOULUTUS

Koko Laurilan veljessarja, neljä nuorukaiseksi elänyttä, kuului suojeluskuntaan, kuten oli tyypillistä talojen pojille. Vanhin veli Pekka Laurila liittyi 15-vuotiaana Hämeenlinnan maalaiskunnan suojeluskuntaan keväällä 1926. Mitä ilmeisimmin Erkki Laurila liittyi poikaosastoon 13- tai 14-vuotiaana vuonna 1927 isoveljeä seuraten. Veljeksistä muiden paitsi Erkin henkilökortit löytyvät arkistosta paikoiltaan. Nuoremmat veljet Jaakko (1922–1941) ja Matti (s. 1925) Lau-

LAURILA, Erkki Aukusti, prof., Tampere. * Hämeenlinna 20. 8. 13. Vanh.: maanv. Aukusti L. ja Hanna Vihervä. Puol. v:sta 38 Helga Kerttuli Leiwo. Lapset: Pertti Kustaa * 39, Yrjö Markku Eerikki * 42, Liisa Marketta * 43. — Yliopp. Hämeenlinnan lys. 31. Fil.kand. Hels. yliop. 36, fil.lis. 41. Opintom. Saksaan, Ruotsiin. — Merentutkimuslait. assist. 36—37, Hels. yliop. fys. lait. assist. 36—42, fys. dos. v:sta 42, V. Lentok.teht. konstr. ja tstopääll. 42—43, hienomek. teht. joht. v:sta 44 lähtien. Tekn. korkeak. prof. v:sta 45. — Prof. Wasastjernan yks.assist. 37—40, Tamp. tekn. oppilait. v.s. fys. yliopett. 44. — Kuulunut Valt. hienomek. lait. uudestijärjestelykom., Hienomek. teollisuus r.y:n johtok. jäsen. — Julk. »Die Streuung der Röntgenstrahlen an Edelgasen» (väitösk.), 10 muuta tiet. julk., kirj. aikakaus- ja päivälehdissä. — Tamp. tekn. seuran, STS:n (42), Hienomek. teoll. r.y:n jäsen. — Res.vänr. 32, res.luutn. 39, kapt. 41. Osallistunut talvisotaan ja sotaan 41—44. Kuulunut sk:aan. — VR 3, VR 4 (kahdesti), Mm. 39—40 s.m.k., Vm 2 k.a., Pr. Rr. 2, Hämil, osak. Am. — Erikoisharr.: musiikki, hiihto, ammunta.

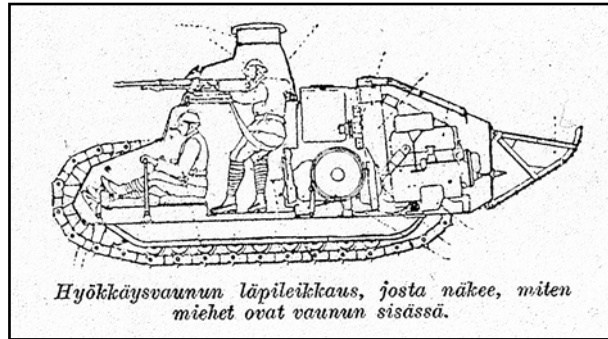

mila liittyivät järjestöön 1930-luvun lopulla 15- ja 14-vuotiaana.⁵ Äiti Hanna Laurila osallistui paikallisen Lotta Svärd -osaston toimintaan ainakin 1920-luvun lopulla. Perheestä vain isä Aukusti Laurila pysyi erossa suojeluskuntaharrastuksesta.⁶ Hän lienee tarjonnut pojille jonkinlaista vastalääkettä mahdolliseen maanpuolustusinnostukseen. Isä kuitenkin kuoli jo vuonna 1929.

Myöhemmän armeijan kantakortin mukaan Erkki oli kuulunut suojeluskuntaan neljä ja puoli vuotta. Yksityiskohtaisessa tutkimuksessa paikallisista maanpuolustusjärjestöistä Erkki Laurilan listataan kuulumineen jo suojeluskuntapoikiin, joten tieto puoltaa hänen liittyneen järjestöön 14-ke-säisenä. 16-vuotias Erkki sai suojeluskuntien II. luokan kuntoisuusmerkin alkuvuonna 1930.⁷

Suojeluskunnan eniten edistämät urheilumuodot, maanpuolustuksellisesti tärkeät hiihto ja ammunta, tavoittivat Laurilassa he-

Renault-panssarivaunun rakenne.
Lähde: Hiiva-Nuutti: "Hyökkäysvaunukilpailuja katsomassa." Suomen Kuvalehti 31/1921, 608-609.

delmällisen kasvupohjan. Järjestön kommunismin ja Neuvostoliiton vastainen aatemaailma tuli sekin erittäin tutuksi kasvavalle nuorukaiselle, vaikka ei ole tietoa miten syvän vaikutuksen häneen jätti seuran aatteellinen kasvatus ja painostus.⁸ Lisäksi on houkuttavaa ajatella, että suojeluskunnan pyrkimys kansallisen itsetunnon ja -luottamuksen nostatukseen rakensi perustaa, niin Laurilalle kuin muulle ikäluokalle, tavoitella suuria myös muilla elämänalueilla kuten tieteen ja tekniikan parissa. Yleisempi kysymys vaatisi jatkotutkimusta.

Lyseon jälkeen nuori Erkki Laurila lähti vapaaehtoisena asepalvelukseen. Hän vaihtaa sopineen tai sopeutuneen armeijaan hyvin. Maanpuolustusharrastuksen lisäksi

siinä varmaan auttoi pieni mittakaava: Erillinen hyökkäysvaunukomppania Hämeenlinnassa otti hänen erikoisikäluokassaan kaksi alokasta! Syksyllä 1931 Laurila matkusti Reserviupseerikoulun 21. kurssille Haminaan.⁹

RUKin kurssijulkaisu piikitteli upseerikokelaita. Laurilan kohdalla epäiltiin vääranlaista liikaintoa: "Kämpän kuopus. Harrasti huilaamista sekä orkesterissa että sairastuvilla. Kuulemma suksimies. Paperitaktikko majurin tunneilla, haiskahti joskus muu-

Iloista tunnelmaa Etelä-Hämeen suojeluskuntalaisten ja lottien leiripäiviltä Tervakoskella kesällä 1934. Yliopistopiskelija Laurila istuu vasemmalla. Kuvaaja Enok Rytönen. Lähde: Korjus 1998, 256.

tenkin sotahullulle.”¹⁰ Ellei luonnehdinta tarkoittanut päinvastaista, voidaan arvioida, että suojeluskuntakasvatus ynnä muu ympäristö oli kantanut joltistakin hedelmää 18-vuotiaassa maalaispojassa.

Ylipäänsä varusmiespalveluksen pääosa Hämeenlinnan seudulla näkyvissä ja kuuluvissa, symbolisesti uuden ajan kärkijoukoissa tiesi lisää teknistä harjaantumista, sillä varusmiehetkin panttiin huoltamaan ja korjaamaan Renault F.T. Modèle 1917 panssarivaunuja, jotka eivät sanan nykymerkityksessä olleet kovin maastokelpoisia, vaan pikemmin hajosivat vähän väliä. Kirjeissään kesän 1936 kertausharjoituksista Laurila tunnelmoi suorastaan lämpimästi Poltina-hon kasarmin varikosta.¹¹

1930-luvun lopulla, talvisodan kynnyksellä, Laurilan tilanne ja asenne oli muuttunut. Akateemisen Karjala-Seuran hallitsema vuosikymmenen loppupuoliskon ylioppilasmaailma nostatti hänessä kriittisiä ajatuksia yltiöisänmaallisuutta kohtaan. Vaikka esikuvallinen isovelji Pekka oli varhain liittynyt myös AKS:an, Erkki pysytteli siitä erossa ja toi kantansa myös julki Helsingin yliopiston Hämäläisessä osakunnassa.¹²

Vuonna 1939 syntyi Laurilan pariskunnan ensimmäinen lapsi, joka oli poika. Fysiikan assistentti Laurila oli mennyt naimisiin promootion seppelensitojattarensa Kerttuli Leiwon kanssa vuonna 1938. Vaimo-
aan hän kuvasi kulttuurikodin kasvatiksi ja pohti, että ”[j]os vaimo vaikuttaa edullisesti muihin, aviomies hyötyy siitä usein ehkä huomaamattaan”.¹³ Laurila oli valmistunut maisteriksi 23-vuotiaana vuonna 1936 ja teki Helsingin yliopistolla väitöskirjaa sovelletun fysiikan professorin Jarl Wasastjernan ohjaamana, kun sai syksyllä 1939 käskyn astua palvelukseen.

KANNAKSELLE ETUJOUKOISSA

Reservin upseerit ja veljekset Pekka ja Erkki Laurila kuuluivat 1. Panssarikomppaniaan. Se määrättiin suojajoukkoihin eli sen tarkoitus oli sodan syttyessä ensimmäisten joukossa ottaa vihollinen vastaan ja viivyttaa hyökkäystä. Joukko-osasto siirtyi saman tien ylimääräisiin harjoituksiin Karjalankannakselle. Komppanian kalustona kolisi kohti itärajaa ensimmäisen maailmansodan aikaisia Renault-hyökkäysvaunuja. Laurila oli kertausharjoituksissa kesällä 1936 koulutettu sellaisen kaksipaikkaisen tankin vaununjohtajaksi, joka toimi samalla ampujana. Toinen vaunun miehistön jäsen ajoi tankkia. Laurila ja varmaan muut katselivat vaunujaan ja ennakoivat itselleen lyhyttä loppuelämää.

Koska johtoporras väitti panssareita ensin ajanmukaisiksi, Erkki Laurila ja pari muuta reservin upseeria joutui todistelemaan päinvastaista armeijakunnan johdolle suorittamalla koeammuntoja. Tulokseksi saatiin se, että Renaultien tykillä ei mitenkään pystynyt läpäisemään neuvostopanssareita eikä tankin oma panssarilevy puolestaan tarjonnut kaksista suojaa. Marraskuun 1939 kokeet osoittivat, että heidän vaununsa sopivat panssaritaistelussa lähinnä joukkoitsemurhaan.¹⁴ Koeammuntojen pelottavat tulokset panssarikomppania totta kai toimitti ylöspäin.

Laurilan mukaan lopputuloksena ”[k]oko komppania oli sitä mieltä, että jos Suomeen hyökätään, niin kyllä näilläkin vaunuilla saadaan aikaan jotakin vahinkoa hyökkääjille, mutta emme siedä sitä, että meille valehdellaan”.¹⁵ Samoihin aikoihin Laurila sai luvan käydä Viipurissa haukkumassa armeijakunnan valistusjohdon, jonka propagandaohjeet uhkasivat jakaa miehistön luotettaviin ja epäluotettaviin suojeluskuntaan kuulumisen perusteella. Laurila piti ajatusta vahingollisena yhteishengen ja kaik-

Vasemmalla Erkin isovelji Pekka Laurila valvoo Renaultien huoltoa eli polttoainesäiliöiden täydennystä Karjalankannaksen Perolla ennen talvisodan syttymistä. Hovilainen 1949.

kien kannalta. Palautteen saajaksi osui tutkija ja runoilija Martti Haavio. Käskykirje peruttiin pian.¹⁶ Voidaan arvioida, että molemmissa tapauksissa Laurilan pitkä tausta suojeluskunnassa mahdollisti ja edisti kritiikin antamista sekä perillemeno.

ETULINJAN ÖISET EVAKUOINTIRETKET

Kun sota sitten syttyi, komppanialla ei ollut varmuutta tulevista tehtävistä, vaan joukko eli jännityksessä läpi talvisodan ja valmistautui pahimpaan. Taistelujen sijaan komppania evakuo viroholliſelta jäänyttä kalustoa taistelumaastosta Karjalankannaksen Perolta käſin. Reservin vänrikki Erkki Laurila johti menestyksellä useita tällaisia yöllisiä operaatioita etulinjaan Summassa ja

Muolaassa joului- ja tammikuussa. Yhdessä toisen panssarikomppanian kanssa saatiin omalle puolelle kaikkiaan viisi ehjää tankkia ja paljon muuta sotasaalismateriaalia kuten radioita ja tykkeitä panssareista. Komppanioiden tappiot jäivät pieniksi.¹⁷

Yhdellä evakuointiretkellä Laurila johti pientä partiota, joka kunnosti ja toi etulinjan kaivannosta omille suuren T-28 panssarivaunun, 'Postijunan', joita talvisodassa jäi suomalaisille kaksi. Jatkosodan alkaessa nämä kaksi muodostivat raskaan panssarijoukkueen pääkaluston.¹⁸ Juuri taitava evakuointi lieene tuonut paikalle "valtioneuvoston filmaajat", jotka Laurila toisen vänrikin kanssa saatteli Summaan ja takaisin. Ansioitunut Laurila ylennettiin luutnantiksi vuoden 1939 lopulla.¹⁹ Hän sai molemmista sodista useita ansiomerkkejä.

Komppaniassa rintaman takana Laurila

pyrki mahdollisuuksien mukaan korjaamaan ja kehittämään tekniikkaa. Komentoportaan tehty ehdotus päivittää ikäloppujen tankkien vanhat tykit uusilla, asesuunnittelija Aimo Lahden panssarintorjuntakiväärien putkilla sai aikaan, että Laurila komennettiin panssaritukien kehittämistehtävään Varkauteen. Kun Laurila pääsi perille panssarikorjaamolle Varkauteen, vastikään maahan tuliasemiksi kaivetut Renault-panssarit olivat jo jääneet hyökkäävän vihollisen alueelle. Laurila jäi sodan loppuun Varkauden konepajalla toimineelle korjaamolle, johon oli kerätty runsasta sotasaalista ja jossa hän avusti, kun aseettomina ostettuja Vickers-vaunuja opeteltiin varustamaan sotasaalis-panssareiden tykeillä. Rauhan tultua korjaamo veti puoleensa upseereita ulkomaita myöten. Heitä kiinnostivat neuvostopanssarit.²⁰

Laurilan veljesten komppanian onneksi Renaulteja ei katsottu taistelukelpoisiksi, muuten heidän henkensä olisi ollut hiuskarvan varassa. Jo aiemmin aseistettuja, Laurilan kalustoa uudenaikaisempia Vickers-tankkeja heitettiin rintamalle talvisodan loppuvaiheessa vihollisen painaessa päälle. Huono-onninen rinnakkainen panssarikomppania törmäsi tässä ainoassa, Honkaniemen taistelussa muun muassa juuri ylivoimaisiin T-28 panssareihin. Moni panssarimies katosi iäksi etulinjassa.²¹ Oli Laurilan onni ja itsenäisesti järjestettyjen koeammuntojen ansiota, ainakin osittain, että hänen joukko-osastonsa vanhentuneita panssareita ei kelpuutettu taisteluun. Voi sanoa, että Laurilan ja asetoverien krütsisyys vahvistettuna tutkijakoulutuksella pelasti sekä hänet että kahden Renault-komppanian panssarimiehistöjen hengen.

Esimiehet keksivät Laurilan tutkijan kyyville lisää käyttöä keväällä 1940, kun hän laati pyynnöstä selvityksiä neuvostoliittolaisten panssaritaktiikasta talvisodassa ja kirjasi suomalaisten oppeja. Nuori mies lupasi lomallakin saattaa majurin antamat kir-

joitustehtävät loppuun, kunhan vain pääsisi jatkamaan väitöskirjatutkimustaan. Toukokuussa 1940 Laurila asteli siviiliin.²²

TAKAISIN TIEDETTÄ TEKEMÄÄN

Kesällä 1940 Erkki Laurila paneutui jatkamaan ja pian viimeistelemään tutkimustaan. Aiempien Jarl Wasastjernalle tekemiensä mittauksen jälkeen Laurila oli porhaltanut väitöskirjatyön pariin. Työ käsitteli tiettyjen jalokaasujen elektronikuorten rakennetta mittaamalla röntgensäteiden sirontaa kaasuisissa. Molempien mittauksia varten kehittämässään omatekoisessa röntgenspektrografissa, joka perustui William Braggin alun perin vuonna 1912 rakentaman spektrografin periaatteelle, Laurila oli keksinyt käyttää elektrometriputkea aiempaa tarkempien mittaustulosten saamiseksi. Väitöskirjassa hän selosti rakentamaansa laitteistoa. Sen tuloksia hän vertasi teoriaan ja muiden saamiin koetuloksiin. Esipuheessa Laurila kiitti ohjaajaansa Wasastjerna, opiskelutoveriaan Uljas Attilaa, joka oli auttanut saksan kielen kanssa, ja Alfred Kordelinin säätiötä apurahasta. Tutkittavia kaasuja hän oli saanut käyttöönsä Suomen sähkölampputehdas Oy Airamilta – tämän yrityksen kanssa hän tuli myöhemmin olemaan paljon tekemisissä.²³

Laurilan fysiikan alan väitöstilaisuus järjestettiin Helsingin yliopistossa loppuvuonna 1940. Tutkimuksen otsikko kuului Die Streuung der Röntgenstrahlen an Edelgasen. Suomalainen tiedeakatemia julkaisi 95-sivuisen väitöskirjan. Sitä olivat esittäneet julkaistavaksi professorit Hjalmar Brotherus ja Rolf Nevanlinna.

Väitöskirjan tekemisen ohessa maisteri Laurila ehti kirjoittaa yleistajuisen tiedeatikkelin uusimmasta atomitutkimuksesta. Se on varhaisin tiedossa oleva Laurilan laajalevikkoinen julkaisu. Suursotaan näh-

Neuvostopanssari T-28, jota suomalaiset kutsuivat nimellä Postijuna. Tällaisen keskiraskaan panssarivaunun vänrikki Erkki Laurila partioineen toi rintamalinjojen välistä suomalaisten käyttöön. Kuvassa vaunua esitellään Varkaudessa, jonne Laurilakin sai siirron talvisodan loppuvaiheessa. SA-kuva.

SA-Kuva

den ajankohtainen artikkeli toimi samalla muistokirjoituksena fysiikan laboratorion sankarivainajalle. Sittemmin unohtunut kirjoitus Suomen kuvalehdessä lähti liikkeelle kokeista, joita oli tehnyt talvisodassa kaatunut maisteri Tapio Koski. Hänestä julkaistiin jutussa valokuva. Wasastjernan oppilas tutki atomien hajottamista rakentamansa ”atoominsärkemiskoneen” avulla. Laurila mainitsi atomit mahdollisena energian lähteenä, mutta koki varmaan tarvetta viestiä myös fysiikan käytöstä sodankäyntiin, sillä hän viittasi sota-ajan lietsomiin huhuihin salaisesta atomiaseesta.²⁴

Viiden maailmansodan vuoden päästä hän palasi julkisuudessa ajatuksiin, joihin lopetti vuonna 1940. Näiden mukaan ihmiskunnan oli ennen kaikkea tarpeen kehittyä moraaliseltaan vastaamaan sen teknillistä tasoa ja mieluummin ennen atomin käy-

tön salojen avautumista.²⁵ Fyysikot tiesivät odottaa atomipommin räjähdystä jo paljon ennen Hiroshiman tuhoa.

Panssarivaunujen korjaamisesta talvisodassa tuli osa maisteri Laurilan monipuolista teknistä sekä kriittisen ajattelun koulutusta, joka pohjusti hänen onnistumistaan jatkosodan aikaisen Valtion lentokonetehtaan hienomekaanisella osastolla. Talvisodan jälkeen Laurila suuntautui vielä tulevaisuuteen tietentekijänä, atomien fysiikan tutkijana, huolimatta kertyneistä monenlaisista kokeuksista tekniikan saralla. Vasta jatkosota merkitsi hänelle pysyvää muutosta tässä suhteessa.²⁶

Yhtenä taustavaikuttimena Laurilan asiantuntemukselle näyttäytyy syvälle juurtunut, kansallistuntainen mutta ei-hurraahenkinen, kiihkoilematon maanpuolustusoppi erityisesti joskaan ei pelkästään suojelus-

kunnassa. Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien kohdalla vuoden 1948 matrikkeli tarjoaa ainoalaatuiseen, vaivattoman ja runsaan aineiston jatkohypoteesien muodostamiseksi suojeluskuntiin ja lottajärjestöön kuulumisen laajuudesta tekniikan ammattilaisten keskuudessa ja kenties niiden tärkeydestä – varsin moni näet täytti kohdan kuuliaisesti.²⁷ Vaikka asiasta kannatti yleisimmin vaieta vuoden 1944 jälkeisessä Suomessa aina 1990-luvulle saakka eli useimpien loppuiän, järjestöillä saattoi olla laajempi merkityksensä nuorten, tulevien tekniikan tutkijoiden ja kehittäjien tavoitetason kohottajana.

Kirjoittaja on FT, kulttuurihistorian tutkija Turun yliopistossa ja projektitutkija Oy Chronicon Ltd:ssä. Hän valmistelee Erkki Laurilan elämäkerraa. Tutkimushanketta ovat rahoittaneet Niilo Helanderin säätiö, Kariston säätiö, Alfred Kordelinin säätiö ja Suomen Kulttuurirahasto.

¹ Laurila, Erkki: ”Talvisota oli merkillinen sota.” Hämeen Sanomat 17.3.1980.

² Ks. esim. Vasara 1997; Nevala-Nurmi 2012.

³ Ks. Markkanen 2002; Paju 2008, passim; Paju 2015.

⁴ Suomen insinöörejä ja arkkitehtejä 1948. STS:n ja TFIF:n julkaisema matrikkeli. Helsinki 1948, 265.

⁵ Pekka, Jaakko ja Matti Laurilan henkilökortit. Hämeenlinnan maalaiskunnan suojeluskunta, henkilökortisto. KA; Päälystökortti, Erkki Laurila, 19.2.1942. KA. Jaakko Laurila menehtyi nopeasti edenneeseen sairauteen keväällä 1941. Juha Laurilan sähköposti 18.2.2014 ja lehtileike, ilm. Hämeen Sanomat.

⁶ Korjus 1998, 475–477 ja suojeluskuntalaisluettelot ko. kirjan lopussa.

⁷ ”Kuntoisuusmerkkejä.” Hämeen Ilves. Etelä-Hämeen suojeluskuntain äänenkannattaja 1/1930, 4–7, erit. 5; Päälystökortti, Erkki Laurila, 19.2.1942. KA; Korjus 1998, passim.

⁸ Vasara 1997, passim.

⁹ RUK XXI:n julkaisu, Hamina 1932, passim; Laurila 1986, 155–157.

¹⁰ ”Tupakuvaus.” RUK XXI:n julkaisu, Hamina 1932.

¹¹ Erkki Laurila Kerttuli Leiwolle 12.8.1936. Maarit Leskelä-Kärjen arkisto; Sillanmäki 2012, 89–93 ja passim.

¹² Kuusi & Aitola 1991, (liite jäsenistä); Paju (tulossa).

¹³ Laurila 1986, 171.

¹⁴ 1. Panssarikomppania, 1939–1940. Talvisodan sotapäiväkirjat SPK 2485. Sotapäiväkirjat-kokoelma, KA; Hovilainen 1949, 113; Laurila 1982, 42.

¹⁵ Laurila 1982, 42.

¹⁶ Laurila 1982, 42–43.

¹⁷ 1. Panssarikomppania, 1939–1940. Talvisodan sotapäiväkirjat SPK 2485. Sotapäiväkirjat-kokoelma, KA; Hovilainen 1949, 113–115; Laurila 1982, 41. Evakuoitujen panssarien lukumäärä vaihtelee eri teoksissa. Vrt. esim. Sillanpää 2012, 157.

¹⁸ Hovilainen 1949, 139, 141; Laurila 1982, 41.

¹⁹ 1. Panssarikomppania, erit. 21.12.1939. Talvisodan sotapäiväkirjat SPK 2485. Sotapäiväkirjat-kokoelma, KA.

²⁰ Hovilainen 1949, 129–132; Laurila 1982, 43–44.

²¹ Hovilainen 1949, 116–129.

²² Lomauttamisanomus 3.5.1940 sekä kirjalliset selvitykset nipussa Armeijaan liittyviä asiakirjoja. Laurilan kokoelma, KA. Ks. myös Kaarninen 2006, 151.

²³ Laurila 1940, 3, 21–22, 44; Laurila 1986, 161–163.

²⁴ Laurila, Erkki: ”Suomi ratkoo fysiikan suuria kysymyksiä.” Suomen kuvalehti 32/1940, vsk. 24, 830–831.

²⁵ Ks. myös Seppälä 1983, 46.

²⁶ Ks. Paju 2015.

²⁷ Teekkareista ja suojeluskunnista TKK:lla ks. Nykänen 2007, 167, 177, 237.

LÄHTEET

Arkistot

Kansallisarkisto (KA)

Erkki Laurilan arkisto.

Hämeenlinnan maalaiskunnan suojeluskunta, henkilökortisto.

Puolustusvoimien kantakortit.

Sotapäiväkirjat-kokoelma. Kansallisarkiston digitaaliarkisto

Maarit Leskelä-Kärjen arkisto

Lehdet

Hämeen Ilves. Etelä-Hämeen suojeluskuntain äänenkannattaja 1930

Hämeen Sanomat 1980

Suomen Kuvalehti 1940

Haastattelut

Juha Laurilan sähköposti 18.2.2014.

Kirjallisuus

HOVILAINEN, Pentti. Tankkirykmentistä Panssaripataljoonaan 1919–1949. Panssaripataljoonan upseeri- ja aliupseerikunta, Hämeenlinna 1949.

- KAARNINEN, Mervi. "Yliopisto sodassa – opiskelua ja tutkimusta rintamalla ja kotirintamalla." Hietala, Marjatta (toim.): Tutkijat ja sota. Suomalaisen tutkijoiden kontakteja ja kohtaloita toisen maailmansodan aikana. SKS, Helsinki 2006, 142–235.
- KORJUS, Jaakko. Oli vaaralle alttiina syntymämaa. Suojeluskunta- ja lottatoiminta Hämeenlinnassa ja Hämeenlinnan maalaiskunnassa 1917–1944. Hämeenlinna 1998.
- KUUSI, Matti & AITOLA, Ville-Paavo (toim.). Neljätuhatta veljestä, sataneljä elämäntarinaa: AKS:läinen elämäkerrasto. WSOY, Helsinki 1991.
- LAURILA, Erkki. Die Streuung der Röntgenstrahlen an Edelgasen. Diss. Helsingin yliopisto, Helsinki 1940. Annales Academiae scientiarum Fennicae. Series A, 57, 2.
- LAURILA, Erkki. Muistinvaraisia tarinoita. Otava, Helsinki 1982.
- LAURILA, Erkki. "Tiedemieheksi sodan varjossa." Miten minut on kasvatettu. Toim. Ritva Haavikko. Tammi, Helsinki 1986, 135–174.
- MARKKANEN, Tapio. "Erkki Laurila". Suomen kansallisbiografia -verkkojulkaisu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (haettu 28.10.2015). Julkaistu 2002.
- NEVALA-NURMI, Seija-Leena. Perhe maanpuolustajana. Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944. Tampere University Press, Tampere 2012.
- NYKÄNEN, Panu. Kortteli sataman laidalla. Suomen teknillinen korkeakoulu 1908–1941. WSOY, Helsinki 2007.
- PAJU, Petri. "Ilmarisen Suomi" ja sen tekijät. Matematiikkakonekomitea ja tietokoneen rakentaminen kansallisena kysymyksenä 1950-luvulla. Turun yliopiston julkaisuja C 269. Turku 2008.
- PAJU, Petri. "Hienomekaaninen keksintötehdas kriisiaikana: Erkki Laurila tutkimusjohtajana Valtion lentokonetehdaalla." Tekniikan Waiheita, vol. 33, 1/2015, 17–40.
- PAJU, Petri. Erkki Laurilan elämäkerta. Käsikirjoitus (tulossa).
- Reserviupseerikurssin XXI:n kurssijulkaisu. Hamina 1932.
- SEPPÄLÄ, Raimo. Tampereen teknillinen seura 90. Toimintavuodet 1943–1983. Tampereen teknillinen seura, Tampere 1983.
- SILLANMÄKI, Jouni. Voiton vaunut Renault F.T. Modèle 1917 – ja niiden käyttö Suomessa. Panssari-museosäätiö, Hämeenlinna 2012.
- Suomen insinöörejä ja arkkitehtejä 1948. STS:n ja TFIF:n julkaisema matrikkeli. Helsinki 1948.
- VASARA, Erkki. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatus-toiminta vuosina 1918–1939. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1997.